

6. HAFTA

AIT181 ve AIT281

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Arastırma Merkezi

6. Haftanın Konuları (İçerik)

İtilaf Devletlerinin Osmanlı Devleti'ni Paylaşma Tasarıları

I. Dünya Savaşı devam ederken İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında her devletin kendi çıkarları doğrultusunda elde etmek istediği bölgeleri garanti altına alan gizli antlaşmalar imzaladılar.

1. İstanbul Antlaşması: Antlaşma teklifi Rusya'dan gelmiştir. İstanbul ve Boğazların, Marmara Denizi ile Çanakkale Boğazı'nın batı sahillerinin ve Midye-Enez hattına kadar Güney Trakya'nın Rusya'ya bırakılmasının İtilaf Devletlerince kabul edildiği antlaşmadır. Bu isteklerin kabul edilmesine karşılık Rusya'da İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nde ve başka taraflarda isteklerini tanıyacaktı. Söz konusu istekler şunlardı:

- a. İstanbul serbest liman olacak, ticaret gemileri için Boğazlardan serbest geçiş hakkı tanınacak.
- b. İngiltere ve Fransa'nın Anadolu ve Arap memleketlerindeki hakları, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında özel bir antlaşma ile saptanacaktır.
- c. Müslümanların kutsal yerleri korunacak ve Arabistan bağımsız bir Müslüman yönetimi altında tutulacaktır.

Bu antlaşma, 12 Mart'ta İngiltere, 10 Nisan'da 1915'te Fransa tarafından kabul edildi.

2. Londra Antlaşması: Önceleri İttifak Devletleri safında yer alan İtalya, kendisini Almanya ve Avusturya- Macaristan'a bağlayan antlaşma savaşa girmesini gerektirmediği için tarafsız kalmıştı. Bu akıllıca hareketti. I. Dünya Savaşı'nın uzayacağını belli olması üzerine İtalya'nın taraflar için değeri oldukça artmıştı. İtalya ittifakını pahalıya satmaya kararlı gözükiyordu. Öncelikle Avusturya-Macaristan'dan oldukça ağır taleplerde bulundu ve bu talepleri reddedildi. İtilaf Devletleri ise İtalya'yı yanlarına çekebilmek için ona Anadolu'da pay vermeyi

düşündüler. Bunun üzerine 26 Nisan 1915'te İtalya, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında antlaşma imzalandı. Buna göre:

- Daha önce İtalya'ya geçici olarak bırakılan 12 Ada üzerindeki İtalya'nın tam hakimiyeti kabul edilecekti.
- Savaş sonunda Anadolu'nun paylaşılması halinde İtalya'ya Antalya bölgesinden pay verilecekti.
- Eğer Anadolu'nun toprak bütünlüğü korunacak olursa İtalya'nın çıkarları da büyük devletler tarafından gözetilecekti.
- Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'daki bütün hakları İtalya'ya devredilecekti.

3. Sykes- Picot Antlaşması: Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'da bulunan toprakları İngiliz hükümet temsilcisi Mark Sykes ve Fransız temsilcisi Georges Picot arasında imzalanan 16 Mayıs 1916 tarihli antlaşma ile paylaşılmıştır. Buna göre; Fransa, Suriye, Lübnan, Kilikya ve Musul bölgelerini alırken, İngiltere Ürdün, Irak ve Kuzey Filistin'i alacaktı. Filistin'in kalan topraklarında ise bir Arap Devleti kurulacaktı.

4. St. Jean De Maurienne Anlaşması: İngiltere, Fransa ve İtalya arasında 1917 Nisan'ında imzalanan bu gizli antlaşmaya göre;

- Anadolu'da Antalya'ya ek olarak İzmir, Kayseri ve Konya'ya kadar olan bölgeler İtalya'ya bırakılıyordu.
- İngiltere ve Fransa'da İzmir'de birer serbest liman kurabileceklerdi.
- İtalya Mersin, İskenderun, hayfa ve Akka'da serbest limana sahip olabilecekti.

Şekil 2. St Jean De Maurienne (19 Nisan 1917) Antlaşmasına Göre Osmanlı Topraklarını Paylaşma Planı

1917'nin sonlarına gelindiğindeyse şartlar çok değişti. Rusya'nın savaştan çekilmesi, A.B.D. ile Yunanistan'ın savaşa katılması, Wilson ilkelerinin yayınlanması ve savaşın da erken bitmesiyle paylaşma konusu Paris Barış Konferansına taşındı.

Savaşın Sona Ermesi ve Ateşkes Antlaşmaları

Savaşın sonuna doğru ABD'nin İtilaf Devletleri safında savaşa girmesi savaşın seyrini değiştirdi. Uzun süren savaş içinde Avusturya-Macaristan çok yıpranmış ve müttefiklerine gereği gibi destek verememiştir. Almanya ise bir çok cephede savaşmasından dolayı elindeki kaynaklarını tüketmiştir. Bu ortamda Bulgaristan'da İtilaf Devletleri ile antlaşma yollarını aramıştır.

İtilaf Devletlerinin durumları da pek farklı değildi. Özellikle 1915 Çanakkale Savaşları ve diğer cephelerdeki büyük kayıplar, İtilaf Devletlerini yıpratmış ve kamuoyunda savaş karşıtı baskıların artmasına neden olmuştur. Çarlık Rusya'sında

ise yaşanan Bolşevik İhtilali ile iktidara gelen Bolşevikler savaştan çekilme kararı almışlardır.

Bütün devletlerin barış istediği bir ortamda ortaya çıkan ABD Devlet başkanı W. Wilson dünya barışını sağlamak amacıyla kendi adıyla anılan prensiplerini yayınlamıştır.

Wilson Prensipleri (8 Ocak 1918)

Amacı: a. Avrupa kıtasında ekonomik ve siyasal açıdan söz sahibi olmak

b. Uzun süreli barışı sağlamak ve uluslar arası bir barış örgütünün kurulmasını gerçekleştirmek

c. ABD girişimiyle sömürgeciliği önlemek ve Avrupa'da bu düşünceden yararlanıp ilerde kendine karşı büyük bir gücün oluşmasını da engellemek

Tarihe 14 prensip olarak geçen Wilson İlkelerinin en önemli hükümleri şunlardır:

1. Yenilen devletlerden toprak alınmayacak ve savaş tazminatı da istenmeyecektir.
 2. Devletler arasında gizli antlaşmalar yapılmayacaktır.
 3. Devletler arası sorunları barış yoluyla çözecek, Milletler Cemiyeti adıyla, uluslararası bir kurum oluşturulacaktır.
 4. Azınlıklara kendi geleceklerini belirleme hakkı tanınmalıdır.
 5. Osmanlı devletinde Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde Türkler egemen olmalıdır. (Mondros'tan sonra buna uyulmayacak ve Anadolu yer yer işgal edilecektir.)
- İtilaf Devletleri Wilson İlkelerini kendi çıkarlarına uygun yorumlayarak manda adı altında sömürgeciliğe devam edeceklerdir.
 - Savaş sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti sorunların çözümünde yetersiz kalacak ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasını önleyemeyecektir.
 - I. Dünya Savaşı'nın sonundaki barış antlaşmalarının yapılmasında etkili olan Wilson İlkeleri, Türkiye'yi ilgilendiren maddeleri açısından da önemlidir. Zira bu ilkeler azınlıklar tarafından kurulan zararlı cemiyetlerin

dayanağını oluşturacağı gibi; Türk Kurtuluş Savaşı'nda Misak-ı Milli'nin de evrensel dayanağını oluşturacaktır.

Ateşkes Antlaşmaları:

- Bulgaristan ile Selanik Ateşkes Antlaşması (29 Eylül 1918)
- Osmanlı Devleti ile Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918)
- Avusturya- Macaristan ile Willaguiste Ateşkes Antlaşması (3 Kasım 1918)
- Almanya ile Rethandes Ateşkes Antlaşması (11 Kasım 1918)

Mondros Ateşkes Antlaşması (30 Ekim 1918)

1918 yılının Ekim ayında Talat Paşa Hükümeti istifa etti. İttihat ve Terakkici Partisinin önde gelen üyeleri yurtdışına kaçtılar. Yeni kurulan Ahmet İzzet Paşa hükümeti ateşkes antlaşması için İtilaf Devletleri ile temasa geçti.Yapılan görüşmelerde Osmanlı Devleti'nin elinde esir olarak bulunan İngiliz General Towsend aracı olarak kullanıldı. Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey, İtilaf Devletleri adına İngiltere amirali Arthur Caltrope tarafından Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda, Agamemnon adında bir İngiliz savaş gemisinde (Burası tesadüfen seçilmemiştir.I. Dünya Savaşı sırasında Alman ve Osmanlı donanmaları burada İngiliz ve Fransız donanmalarını yenilgiye uğratmışlardır. Böylece bir nevi bu olayın acısını hafifletmek istediler.) imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti savaştan çekildi. Buna göre:

1. Osmanlı Devleti müttefikleri ile ilişkilerini kesecektir.
2. İstanbul ve Çanakkale Boğazları her türlü ticaret gemisine açılacak, İtilaf Devletlerinin kontrolüne bırakılacaktır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Boğazlar üzerinde egemenlik hakkı kısıtlanıyor, İstanbul her an işgal edilebilir bir duruma geliyor ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli toprakları arasındaki bağlantı kesiliyordu.
3. Osmanlı ordusu terhis edilecek ve silahları toplanarak İtilaf Devletlerine teslim edilecektir. Böylece Osmanlı Devleti işgaller karşısında savunmasız bırakılmak isteniyordu. Fakat bu şartı 14. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir uymadı.
4. Donanma belirli limanlarda toplanarak, İtilaf Devletleri'nin denetimine bırakılacaktı.

5. Güvenliği sağlamak üzere, yeterli sayıda jandarma birliği kurulması kabul edilecektir. Böylece mütarekenin uygulanmasına Türklerin karşı çıkmaları halinde bunlara karşı bir güç oluşturmak isteniyor, yani Türkleri Anadolu'da bu şekilde karşı karşıya getirmeyi amaçlıyorlardı.
6. Toros Tünelleri, İtilaf Devletlerince işgal edilecekti. Böylece ulaşım birimlerine el konulmuş oluyordu.
7. İtilaf Devletleri kendi güvenliklerini tehlikede gördükleri stratejik yerleri işgal edebileceklerdi (7. madde) Bu madde Wilson İlkelerine aykırıdır. Osmanlı Devleti hukuki varlığını südrerse de bu madde ile fiilen sona ermiş oluyordu. Böylece Türklerin Anadolu'da bağımsız bir devlet kuracak toprağı bile kalmıyordu. Bu maddeye dayanarak başlayan işgallere Osmanlı Devleti'nin duyarsız kalması ile ülke genelinde bölgesel örgütlenmeler ve direniş hareketleri başlayacaktır.
8. Hükümet haberleşmesi dışında telgraf telsiz ve kabloların denetimi, İtilaf Devletlerine bırakılacaktır. Böylece Osmanlı Devleti'nin dünya ile bağlantısı kesilmiş oluyordu.
9. Osmanlı demiryollarından, İtilaf Devletleri yararlanacaklar ve Osmanlı ticaret gemileri, müttefiklerin hizmetinde bulundurulacaktı.
10. Vilayet-i Sitte'de (Van, Elazığ, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Sivas'ta) bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri buraları işgal edebilecekti. (24. madde) Böylece Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermeni Devleti kurulmak isteniyordu.

Antlaşmanın Önemi ve Sonuçları;

1. Osmanlı devleti fiilen yıkıldı.
2. Mondros ateşkesten çok bir barış antlaşması niteliği taşımıştır.
3. Mondros'la birlikte başlayan işgaller Kurtuluş Savaşı'nın başlamasına neden oldu.
4. İtilaf devletleri Mondros'un şartlarını hemen uygulamaya başladılar. 7. maddeye dayanarak ülkenin büyük bölümü işgal altına girdi.
 - i. İngilizler; Musul, Antep, Urfa ve Maraş'ı işgal edip, Samsun, Bilecik, Merzifon, Çanakkale, Zonguldak, Kars, Ardahan ve Batum'a da asker çıkardılar.
 - ii. Fransızlar; Adana ve Mersin'i işgal ettiler.
 - iii. İtalyanlar; Antalya, Konya, Muğla, Kuşadası, Marmaris, Fethiye ve Alanya'yı işgal ettiler.

- iv. İtilaf Devletleri boğazları işgal ederek 13 Kasım 1918'de İstanbul'a asker çıkardılar.
5. Bu gelişmeler karşısında Ahmet İzzet Paşa hükümeti istifa etti. Yerine kurulan Tevfik Paşa hükümeti de 2 ay dayanabildi. Daha sonra Damat Ferit Paşa hükümeti kuruldu.
6. Anadolu'nun haksız yere işgali ve İstanbul hükümetinin gelişmelere kayıtsız kalması milli mücadele yanlısı cemiyetlerin kurulmasına ve ciddi bir halk muhalefetine yol açtı.

Uyarı: Mondros Mütarekesi'nin çok ağır koşullar içermesinin sebebi I. Dünya Savaşı sürerken İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarını paylaşmak için aralarında yaptıkları gizli anlaşmalardır.

Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)

Konferans görünüşte galip devletlerin yenilen devletlere imzalatacakları barış antlaşmalarının şartlarını belirlemek üzere toplandı. Ancak konferansta asıl amaç, Osmanlı topraklarının nasıl paylaşılacağına karar vermektir.

İngiltere, Batı Anadolu'da güçlü bir İtalyan varlığını kendi çıkarlarına uygun bulmadığı için İzmir ve çevresini Yunanistan'a vermek istemiştir. Bu konuda Fransa'yı yanına alan İngiltere A.B.D.'yi de ikna etmiştir. Sonuçta İzmir ve çevresiyle Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece Mondros Ateşkes Antlaşmasına göre işgal hakkı bulunmayan Yunanistan'da bu haktan yararlandırılmış oldu. Bu durum İtalya ile İtilaf Devletlerinin arasını açtı.

Uyarı: İtilaf devletleri arasındaki ilk antlaşmazlık Paris Barış Konferansı'nda ortaya çıkmıştır. Bu durum Osmanlı ile yapılacak antlaşma taslağının hazırlanmasını engellemiştir.

Yenilen Devletlerle Yapılan Barış Antlaşmaları

Ülke	Anlaşma	Yılı	Özelliği
Almanya	Versailles (Versay)	28 Haziran 1919	Alsas- Loren Fransızlara terk edildi. Almanya'ya askeri sınırlamalar getirildi.
Avusturya	Saint Germain (Sen Jermen)	10 Eylül 1919	İmparatorluk parçalandı.
Bulgaristan	Neuilly (Nöyyi)	27 Kasım 1919	İttifak Devletleri arasında savaştan en az zararlı çıkan devlet oldu.
Macaristan	Trianon	4 Haziran 1920	Toprakları küçültüldü.
Osmanlı Devleti	Sevres (Sevr)	10 Ağustos 1920	Hiçbir zaman uygulama alanına geçmedi.

Uyarı: Osmanlı Devleti ile imzalanan Sevr Antlaşması, I.Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmalardan yürürlüğe konmayan tek antlaşmadır.

I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan anlaşmalar, yenilen devletlere askeri

kısıtlama ve ağır ekonomik şartlar getirmiştir.

I. Dünya Savaşının Sonuçları

1. Dünya haritası yeniden çizildi.
2. Avrupa ekonomik yönden zayıfladı. Buna karşın İngiltere, A.B.D. ve Japonya savaştan en karlı çıkan devletler oldular.
3. Merkezi imparatorluklar yıkıldı. (Osmanlı Devleti, Avusturya – Macaristan İmparatorluğu, Rus Çarlığı gibi)
4. Yeni devletler kuruldu. (Çekoslovakya, Polonya, Yugoslavya, Macaristan, Ortadoğu devletleri)
5. Yeni rejimler ortaya çıktı. (Rusya’da Komünizm, İtalya’da Faşizm, Almanya’da Nazizm)
6. Wilson İlkeleri’nde bahsedilen Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kuruldu.
7. Sömürgecilik sona ermedi; “mandacılık” adıyla devam etti.
8. Yenilen devletlerle yapılan barış antlaşmalarının çok ağır şartlar içermesi II. Dünya Savaşı’nın çıkışına da zemin hazırladı.